

dr Ewa Wierzbicka
Instytut Finansów Korporacji i Inwestycji SGH w Warszawie

ZNACZENIE UBEZPIECZEŃ DLA PRZEDSIĘBIORSTW SEKTORA MŚP

Streszczenie: Przedsiębiorstwa małe, średnie i mikro stanowią największą grupę przedsiębiorstw w Polsce i mają znaczny udział w tworzeniu PKB, natomiast stopień ubezpieczenia ryzyka tej grupy firm jest niewystarczający. Zarządzanie ryzykiem przez jego transfer na ubezpieczyciela jest szczególnie ważny dla MŚP, które są bardziej niż duże firmy narażone na zagrożenia wynikające m.in. z wahań koniunktury gospodarczej, spadków popytu w okresach spowolnienia koniunktury oraz zwiększonej konkurencji.

Ryzyko prowadzenia biznesu dotyczy różnych obszarów działalności zarówno majątku (szkód rzeczowych polegających na nagłej i nieprzewidzianej utracie, uszkodzeniu lub zniszczeniu mienia), jak i odpowiedzialności cywilnej (za decyzje kierownictwa, błędy w zarządzaniu, błędy pracowników lub odpowiedzialności za produkt). Korzystanie z ubezpieczenia skorelowane jest z oceną ryzyka, poziomem świadomości ubezpieczeniowej przedsiębiorcy i sytuacją finansową firmy. Ubezpieczenia dla przedsiębiorstw MŚP niosą ze sobą zarówno znaczące korzyści, jak i zagrożenia. W ostatnich latach w Polsce dokonała się ewolucja ofert dla MŚP ze strony ubezpieczycieli, m.in. przez uelastycznienie pakietów ubezpieczeniowych i ich dopasowanie do specyficznych rodzajów ryzyka różnych grup przedsiębiorstw małych i średnich, a także przez wprowadzenie ubezpieczenia all risks oraz assistance.

Słowa kluczowe: ryzyko, ubezpieczenie, małe i średnie przedsiębiorstwa, ochrona ubezpieczeniowa, pakiety ubezpieczeniowe

Wstęp

Przedsiębiorstwa działają w turbulentnym otoczeniu, a ich funkcjonowaniu towarzyszy niepewność. Ryzyko działalności gospodarczej przejawia się w zmienności rezultatów w stosunku do przewidywanych zdarzeń czy oczekiwań, co wynika z niemożliwości przewidzenia skutków określonych zdarzeń losowych. Wystąpienie zdarzenia losowego jako realizacja ryzyka powoduje konkretne, ale nieoczekiwane straty finansowe i niefinansowe. Zawarcie umowy ubezpieczenia powoduje transfer ryzyka na ubezpieczyciela, a ochrona ubezpieczeniowa polega na przejęciu przez zakład ubezpieczeń odpowiedzialności za powstałe szkody, które są objęte ubezpieczeniem.

1. Zarządzanie ryzykiem

Ryzyko jest stałym elementem działalności gospodarczej, dotyczy różnych obszarów przedsiębiorstwa, w tym majątku: wartości rzeczowych, finansowych, niematerialnych i prawnych, zasobów kadrowych, a także odpowiedzialności cywilnej za decyzje kierownictwa, błędy w zarządzaniu czy błędy personelu itp.

Przedsiębiorstwo może dążyć do unikania ryzyka przez stosowanie różnego rodzaju systemów zabezpieczających, zapobiegającym stratom (dozór i ochrona mienia, instalowanie systemów przeciwpożarowych itp., przestrzeganie przez pracowników np. zasad BHP oraz procedur zapewniających ich bezpieczeństwo), może także ponosić koszty w ramach akceptowanego poziomu ryzyka, może również wykorzystać ryzyko dla spekulacji. Samoubezpieczenie, retencja ryzyka i kontrolowanie ryzyka przez prewencję oraz tworzenie rezerw na pokrycie kosztów kompensacji strat wystąpienia ryzyka wymagają sfinansowania. W przypadku przedsiębiorstw sektora MŚP utrzymywanie rezerw finansowych na likwidację skutków realizacji ryzyka, zwłaszcza dużego, jest prawie niemożliwe. Przedsiębiorstwo mikro, małe lub średnie może przenosić ryzyko lub jego część na wyspecjalizowany podmiot, jakim jest ubezpieczyciel.

Jedną ze skutecznych form zabezpieczenia się przedsiębiorstwa przed negatywnymi skutkami wystąpienia ryzyka jest transfer ryzyka na ubezpieczyciela przez zawarcie umowy ubezpieczenia. Realizacja ryzyka ma charakter losowy, występuje niezależnie od woli i działań ubezpieczonego, a polisa ubezpieczeniowa chroni przed nieoczekiwaną stratą.

Źródła ryzyka przedsiębiorstwa mają różny charakter. Za Stowarzyszeniem Aktuariusz Majątkowy Stanów Zjednoczonych można powtórzyć klasyfikację na cztery główne rodzaje ryzyka¹:

- ryzyko zagrożeń, w tym ryzyko odpowiedzialności cywilnej, szkód majątkowych i katastrof naturalnych,
- ryzyko finansowe, w tym ryzyko wyceny aktywów, ryzyko walutowe, ryzyko płynności,
- ryzyko operacyjne, obejmujące ryzyko wadliwego produktu, ryzyko oszustwa, ryzyko niezadowolenia klienta czy utraty reputacji,
- ryzyko strategiczne, w tym ryzyko konkurencji, dostępności do kapitału czy zmian trendów społecznych.

Zarządzanie ryzykiem w przedsiębiorstwie ma charakter zróżnicowany, uzależniony od prowadzonej działalności, od branży, od wielkości przedsiębiorstwa. Podstawa działań zmierzających do zarządzania ryzykiem jest jego diagnozowanie, identyfikowanie i klasyfikacja rodzajów ryzyka, jego ocena (duże czy małe, bliskie czy dalekie), a także monitorowanie. Problemem wśród przedsiębiorstw sektora MŚP jest nieuświadamianie części ryzyka przez przedsiębiorców, a jeśli zarządza się ryzykiem, to najczęściej stosowanymi metodami identyfikacji i oceny ryzyka w firmach w Polsce jest doświadczenie i intuicja właścicieli lub zarządzających firmą, co zwłaszcza w okresie kryzysu może być nieskuteczne².

2. Specyfika MŚP w Polsce

Małe, średnie oraz mikro przedsiębiorstwa odgrywają istotną rolę w gospodarce polskiej. W 2010 r. przedsiębiorstwa sektora MŚP tworzyły, według GUS, 47,6% PKB, w tym przedsiębiorstwa mikro 29,6% PKB³. W 2011 r. w Polsce było aktywnych ok. 1 785 tys.

¹ Casual Actuarial Society – CAS, Standard zarządzania ryzykiem w 2003 r., za: J. Monkiewicz, *Przedsiębiorstwo jako podmiot ryzyka – rozwój koncepcji zarządzania ryzykiem*, [w:] *Zarządzanie ryzykiem działalności organizacji*, praca zb. pod red. J. Monkiewicza i L. Gąsioriewiczza, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 72.

² M. Przywecki, J. Słobosz, R. Zimko, *Zarządzanie ryzykiem i ubezpieczeniami w firmach w Polsce*, Raport Aon Polska 2013- 2014, s. 10, www.pid.org.pl 2012.12.30.

³ *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w latach 2010 – 2011*, PARP, Warszawa 2012, s. 25.

przedsiębiorstw, z czego ponad 99% stanowiły firmy mikro, małe i średnie (por. tabela 1). MŚP tworzyły w 2011 r. miejsca pracy dla 70% ogółu zatrudnionych w przedsiębiorstwach w Polsce (w tym 39% w mikro, 13 % w małych i 18 % w średnich)⁴.

Tabela 1. Liczba i struktura aktywnych przedsiębiorstw w Polsce w 2011 r.

Ogółem	mikro	małe	średnie	duże
1.784. 603	95,85%	3,08%	0,89%	0,18%

Źródło: *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych*, GUS Warszawa 2013.

Do podstawowych cech przedsiębiorstw mikro, małych i średnich należy:

- występowanie we wszystkich sektorach gospodarki,
- elastyczność, zdolność do szybkiego reagowania na zmiany sytuacji rynkowej i potrzeby rynku,
- dostosowanie oferty do indywidualnych potrzeb klienta, bliska komunikacja z klientem,
- skłonność do innowacyjności, do podejmowania śmiałych i ryzykownych projektów,
- duża wrażliwość na zmiany koniunktury gospodarczej.

Szczególnie ta ostatnia cecha MŚP przyczynia się do ujawnienia się zagrożeń dla funkcjonowania i przetrwania tej grupy przedsiębiorstw w okresie spowolnienia gospodarczego. Lata 2012–2013 w Polsce okazały się szczególnym wyzwaniem dla sektora MŚP. Pogorszyły się wyniki ekonomiczne wielu przedsiębiorstw. W 2012 r., a także w 2013 wyższa była dynamika kosztów niż przychodów, co wpłynęło na obniżenie płynności gotówkowej części firm, zmniejszyła się skłonność do inwestowania. Wiele przedsiębiorstw już w 2012 r. nie osiągnęło zysku, co zmusiło je do restrukturyzacji zatrudnienia. Można mówić o niedostatecznym przygotowaniu MŚP na zawirowania rynkowe wynikające ze skutków kryzysu finansowego oraz na spowolnienia w gospodarce polskiej. Polscy przedsiębiorcy MŚP mają ograniczoną wiedzę dotyczącą zarządzania ryzykiem oraz ograniczone finansowe zasoby, a przy tym nie wykorzystują także możliwości przeniesienia ryzyka na inny podmiot, aby ten ponosił ciężar skutków negatywnych zdarzeń.

Przedsiębiorstwa mikro i małe stanowią grupę przedsiębiorstw o największej rotacji, nowe powstają, inne są wykreślane z rejestru REGON. Wiele małych firm, które swoje funkcjonowanie zakończyły upadłością, w zasadzie nie znajduje się wśród oficjalnych statystyk bankructw. Według danych Konfederacji Przedsiębiorstw Finansowych część przedsiębiorstw MŚP zawiesiło działalność, a inne zakończyły działalność przez likwidację, w ten sposób w I kw. 2013 r. kilkadziesiąt tysięcy firm zniknęło z rynku. Bilans nowo utworzonych do wyrejestrowanych był jednak w I kwartale 2013 r. dodatni⁵. Na rysunku 1 zostały przedstawione najważniejsze bariery prowadzenia biznesu w Polsce, podane przez ankietowanych przedsiębiorców w listopadzie 2013 r.

⁴ Przedsiębiorczość w Polsce, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa, wrzesień 2013, www.mg.gov.pl/node/19066 [dostęp: 30.12.2012].

⁵ S. Wendzik, *Dane nie pokażą wszystkich bankructw*, <http://pulsbiznesu.pb.pl/3436124,99101,dane-nie-poka-za-wszystkich-bankructw> [dostęp: 05.01.2014]. Według raportu *Przedsiębiorczość w Polsce*, Ministerstwa Gospodarki z września 2013 r. Liczba nowo zarejestrowanych podmiotów w systemie REGON w 2012 r. wyniosła 358 tys., wśród nich dominowały osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (80%), liczba podmiotów wyrejestrowanych wyniosła blisko 252 tys.

Rysunek 1. Bariery prowadzenia działalności gospodarczej według wyników ankiety Grupy Idea Banku

Źródło: *Mikroprzedsiębiorcy mają się gorzej*, <http://forbes.onet.pl/wysokie-podatki-i-biurokracja-glownymi-bolaczkami-mikrofirm,artykuly,166597,1,1.html> [dostęp: 05.01.2014].

Według badań ankietowych grupy Idea Banku przeprowadzonych w listopadzie 2013 r. na próbie 1300 przedsiębiorców, 42 proc. mikroprzedsiębiorców (którzy prowadzą działalność co najmniej dwa lata) uważa, że w ostatnich dwóch latach warunki do prowadzenia działalności gospodarczej w Polsce pogorszyły się. Co trzeci sądzi, że biznes prowadzi się tak samo, a co czwarty, że jest łatwiej – takie wnioski płyną z badania przeprowadzonego przez Idea Bank i Tax Care. Dla przedsiębiorców najbardziej uciążliwe są wysokie podatki i rosnące koszty pracy oraz biurokracja⁶.

Według KPP Lewiatan mocnymi stronami MŚP w 2013 r., pozwalającymi oczekiwać, że wykorzystają one ten trudny rok do budowania szans na rozwój, są m.in.⁷: relatywnie bezpieczna płynność finansowa, poprawa zarządzania finansami, rosnąca umiejętność identyfikacji ryzyka i zarządzania

⁶ Badanie zostało przeprowadzone na próbie 1300 przedsiębiorców, którzy w dniach 6-8 listopada 2013 r. odwiedzili placówki Idea Banku i Tax Care. *Mikroprzedsiębiorcy mają się gorzej*, <http://forbes.onet.pl/wysokie-podatki-i-biurokracja-glownymi-bolaczkami-mikrofirm,artykuly,166597,1,1.html> [dostęp: 05.01.2014].

⁷ Szanse i zagrożenia przedsiębiorstw w 2013 roku – raport PKPP Lewiatan, www.pkpplewiatan.pl [dostęp: 2014.01.09].

nim, koncentracja na jakości produktów i usług, a nie na cenie, mimo osłabienia gospodarczego, wzrost skłonności do innowacji, co niestety nie oznacza, że się zmaterializuje, wzrost skłonności do inwestycji modernizacyjnych, uznawanie kapitału ludzkiego za jeden z ważniejszych zasobów.

Przedsiębiorstwa mają także wiele słabych stron; są nimi: zachowawcza struktura finansowania majątku i działalności, co wpływa negatywnie na skłonność do inwestycji, malejący poziom depozytów w bankach, brak wiedzy na temat możliwości współpracy z instytucjami działającymi na rynku finansowym, brak zainteresowania produktami i usługami finansowymi, koncentracja na działalności operacyjnej, brak myślenia strategicznego, które jest kluczowe, szczególnie w okresie osłabienia gospodarczego.

W okresie spowolnienia gospodarczego lat 2012 – I poł. 2013 MŚP ograniczały budżety ubezpieczeniowe i rezygnowały z części polis, nawet tych tradycyjnych podstawowych, jak od ognia i innych żywiołów, czy ubezpieczenia mienia od kradzieży i rabunku (tylko nieco połowa mikrofirm deklaruje posiadanie polisy od ognia i innych żywiołów). Jednocześnie nastąpił wzrost cen ochrony ubezpieczeniowej, zwłaszcza w ubezpieczeniach obowiązkowych OC komunikacyjnych, co powoduje, że przedsiębiorcy są dodatkowo obciążeni kosztami składek.

3. Ubezpieczenia a ochrona przedsiębiorstwa

Do ochrony potencjału przedsiębiorstwa mogą być wykorzystane różne ubezpieczenia, w tym ubezpieczenia mienia, a więc aktywów firmy, ubezpieczenia praw i zobowiązań, a także ubezpieczenia osobowe w tym życia, zdrowia i zdolności do pracy pracowników⁸. Ochrona ubezpieczeniowa polega na przejęciu przez ubezpieczyciela odpowiedzialności za mające powstać szkody w zamian za zapłaconą składkę. Ubezpieczenie jest usługą finansową, zapewniającą pokrycie przyszłych potrzeb majątkowych związanych z likwidacją ujemnych skutków zdarzeń losowych. W przypadku zajścia zdarzenia ubezpieczeniowego objętego polisą ubezpieczyciel jest zobowiązany sfinansować kompensatę szkód.

Wykorzystanie ubezpieczeń przez MŚP jako sposobu zarządzania ryzykiem jest w Polsce niewystarczające, na co wskazują badania statystyczne i ankietowe (por. tabela 2).

Tabela 2. Odsetek przedsiębiorstw sektora MSP korzystających z usług ubezpieczeniowych

	rok 2009	rok 2010	rok 2011
Firmy mikro (do 9 zatrudnionych)	72,3%	64,5%	70,9%
Firmy małe (od 10 do 49 zatrudnionych)	87,2%	87,3%	87,9%
Firmy średnie (od 50 do 249 zatrudnionych)	96,0%	92,7%	97,3%
Ogółem MŚP	74,4%	65,6%	72, 0 %

Źródło: Finanse MSP Qualifact-Market Resech and Analysis. 2010 i 2011.

⁸ M. Wieczorek-Kosmala, *Ochrona ubezpieczeniowa przedsiębiorstwa*, [w:] *Ubezpieczenia w zarządzaniu ryzykiem przedsiębiorstwa*, pr. zb. pod red. B. Hadyniaka i J. Monkiewicza, t. 1, Poltext, Warszawa 2010, s. 54.

Jak wynika z danych umieszczonych w tabeli 3, skłonność do ubezpieczenia rośnie wraz z wielkością przedsiębiorstwa – czym mniejsza firma, tym mniejsza skłonność do ubezpieczania się. W 2010 roku nastąpił spadek wykorzystania ochrony ubezpieczeniowej przez firmy mikro i średnie. Mimo szerokiej oferty ubezpieczycieli dużo MŚP się nie ubezpiecza lub tylko wykupuje ubezpieczenia obowiązkowe. Najgorzej przedstawia się sytuacja wśród mikroprzedsiębiorstw: 25% nie korzystało w 2013 r. z żadnej formy ochrony ubezpieczeniowej, 73% posiadało jakąś polisę, natomiast wśród małych firm ten odsetek wynosił 91%, a średnich 99%⁹. Przedsiębiorcy mikro, którzy kupują polisy ubezpieczeniowe, przede wszystkim ubezpieczają majątek od kradzieży z włamaniem i rabunku, od ognia i innych żywiołów, a także od stłuczenia szyb lub zniszczenia sprzętu elektronicznego.

Korzystanie z ubezpieczeń jest skorelowane z poziomem świadomości ubezpieczeniowej, z oceną ryzyka oraz sytuacją finansową firmy. Ponad 70 procent przedsiębiorstw sektora MSP jest nabywcami ubezpieczeń majątkowych. Majątek firm gromadzony przez wiele lat, a w przypadku przedsiębiorstw rodzinnych przez kilka pokoleń, może ulec zniszczeniu w wyniku sił przyrody, takich jak deszcz nawalny, pożar, kataklizmów jak trąba powietrzna czy powódź, które coraz częściej mają miejsce także w Polsce, czy też w wyniku zniszczenia mienia przez złodziei lub wandalów (co może spowodować przerwy w pracy lub całkowite wstrzymanie pracy firmy). Żeby ochrona ubezpieczeniowa miała realny charakter, suma ubezpieczenia powinna być ustalona w takiej wysokości, aby odszkodowanie pozwoliło na odtworzenie mienia przedsiębiorstwa (przy szkodzie częściowej wypłacana jest tylko część sumy ubezpieczenia). Natomiast objęcie ubezpieczeniem części posiadanego majątku albo zaniżenie wartości mienia, dla oszczędności w składce, jest niekorzystne dla ubezpieczającego, bowiem skutkiem tzw. niedoubezpieczenia jest niepełna ochrona ubezpieczeniowa.

W 2012 r. najczęściej MŚP w Polsce kupowały: ubezpieczenia komunikacyjne (76%), ubezpieczenia mienia od ognia i innych zdarzeń losowych (61%), ubezpieczenia tzw. kradzieżowe (52%). Ponad połowa małych i średnich przedsiębiorstw nie ma polisy odpowiedzialności cywilnej (w tym tylko 22% mikrofirm deklaruje posiadanie polisy OC), mimo że ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej (OC) jest bardzo ważne dla przedsiębiorców, bo chroni interes majątkowy firmy i umożliwia pokrycie ewentualnej szkody¹⁰. Coraz większego znaczenia w prowadzeniu biznesu nabiera ryzyko odpowiedzialności cywilnej wobec innych podmiotów gospodarczych. Źródłem OC w działalności gospodarczej jest zarówno szkoda na mieniu lub na osobie wyrządzona czynem niedozwolonym (odpowiedzialność deliktowa), jak i szkoda z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania (odpowiedzialność kontraktowa)¹¹. Ochrona ubezpieczeniowa w zakresie odpowiedzialności cywilnej związanej z prowadzoną działalnością gospodarczą stwarza poczucie bezpieczeństwa i większą wiarygodność przedsiębiorstwa ubezpieczonego wobec jego kontrahentów.

Zakres ryzyka przedsiębiorstwa ulega ciągłej ewolucji, nowe ryzyko generują przykładowo nowe technologie czy zastosowanie nowych surowców. Zdaniem Kazimierza Ortyńskiego można wyodrębnić trzy grupy ryzyka przedsiębiorstwa: 1) ryzyko w siedzibie producenta

⁹ Dane Qualifact *Finanse MSP 2013 – rynek ubezpieczeniowy*, za: *Mikrofirmy mało przezorne*, Bankierpress,

¹⁰ Odpowiedzialność cywilna jest to odpowiedzialność odszkodowawcza jednego podmiotu wobec drugiego w związku z wyrządzoną szkodą, którą prawo nakazuje wyrównać.

¹¹ Zdaniem Jacka Chojnackiego z towarzystwa ubezpieczeń Concordia obecnie 100 tys. zł jako suma gwarancyjna ubezpieczenia OC dla osoby, która prowadzi działalność gospodarczą jest stanowczo za niska z punktu widzenia ewentualnych roszczeń, Portal internetowy PIU 2013 r.

związane z jego działalnością i pracowników zatrudnionych; 2) ryzyko poza siedzibą producenta, spowodowane przez człowieka i siły przyrody (związane z magazynowaniem, składowaniem, transportem wyrobów do kooperantów, dystrybutorów czy odbiorców końcowych); 3) ryzyko związane z oddziaływaniem produktu u odbiorcy końcowego¹². Producent a także dystrybutor, importer powinni zapewnić bezpieczeństwo produktu wprowadzanego na rynek, ponoszą bowiem odpowiedzialność za produkt niebezpieczny. Jeżeli nie posiadają ubezpieczenia OC za produkt, straty finansowe z powodu szkód na mieniu lub osobie, doznanych z powodu wadliwego produktu, a także koszty związane z koniecznością wycofania takiego produktu z rynku mogą spowodować upadłość firmy producenta lub dystrybutora.

W ostatnich latach wzrósł popyt małych i średnich przedsiębiorstw na ubezpieczenia na życie oraz następstw nieszczęśliwych wypadków NNW pracowników, a także na ubezpieczenie ochrony prawnej oraz ubezpieczenie ładunków w transporcie. Od 2012 r. wzrosło zainteresowanie MŚP gwarancjami ubezpieczeniowymi¹³. Dla małych i średnich firm, biorących udział w przetargach lub realizujących kontrakty inwestycyjne, ważne jest posiadanie ubezpieczeniowej gwarancji zapłaty wadium¹⁴, a także gwarancji należytego wykonania kontraktu i gwarancji usunięcia wad i usterek (według danych PIU w 2012 r. wartość odszkodowań z tytułu gwarancji ubezpieczeniowych wzrosła o 534% do wysokości 422 mln zł).

W okresie spowolnienia gospodarczego szczególnie niebezpieczne dla przedsiębiorstw mikro, małych i średnich są zatory płatnicze i ryzyko powstawania trudno ściągalnych wierzytelności handlowych. Przy asymetrii pozycji MŚP w transakcjach z odbiorcami oraz niskiej płynności finansowej, brak zapłaty lub opóźnienia w regulowaniu płatności mogą być przyczyną upadłości. Wcześniej wykorzystanie ubezpieczenia należności handlowych przy udzielaniu odbiorcom kredytu kupieckiego było mało dostępne dla firm sektora MŚP. Obecnie ubezpieczyciele mają przygotowaną ofertę ubezpieczenia kredytu kupieckiego w zależności od potencjału przedsiębiorstwa, w tym także dla małego i średniego, a składka zależy od dokonanej oceny ryzyka, w tym m.in. od wielkości realizowanego i deklarowanego obrotu, kraju realizacji sprzedaży oraz branży (np. produkty ubezpieczenia należności handlowych dla małych i średnich firm oferują: PZU, Atradius, Coface oraz KUKE)¹⁵. Posiadanie takiego ubezpieczenia sprzyja zwiększaniu obrotów przez możliwość stosowania bardziej konkurencyjnych warunków płatności, racjonalizacji zarządzania wierzytelnościami, ponieważ ubezpieczyciel pomaga sprawdzać wiarygodność kontrahentów i monitorować ich sytuację finansową, świadczy także usługi windykacyjne. Przedsiębiorstwo-wierzyciel ma zabezpieczone pokrycie większości strat w przypadku niezapłacenia należności przez dłużnika, mimo stosowania przez ubezpieczyciela udziału własnego w szkodzie¹⁶.

¹² K. Ortyński, *Ubezpieczenie wycofania produktu w działalności zakładu produkcyjnego*, [w:] *Ubezpieczenie w zarządzaniu ryzykiem przedsiębiorstwa*, t. 2: *Zastosowania*, praca zb. pod red. L. Gąsiorkiewicza, J. Monkiewicza, Poltext, Warszawa 2010, s. 13.

¹³ A. Mędrzycka, *Ubezpieczenia dla małych i średnich firm*, „Dziennik Ubezpieczeniowy” nr 2926, 06.02.2012.

¹⁴ Przy gwarancji ubezpieczeniowej zapłaty wadium, ubezpieczyciel zobowiązany jest do zapłacenia wadium, w sytuacji gdy firma, która wygrywa przetarg, odmówi podpisania kontraktu lub gdy z jej winy nie dojdzie do podpisania kontraktu.

¹⁵ Przedmiotem ubezpieczenia ryzyka kredytu kupieckiego są przysługujące ubezpieczającemu bezsporne należności z tytułu udzielenia kredytu kupieckiego.

¹⁶ Szerzej na ten temat E. Wierzbicka, Z. Wierzbicki, *Ubezpieczenia finansowe*, [w:] *Ubezpieczenia non-life*, praca zb. pod red. E. Wierzbickiej, CeDeWu, Warszawa 2010, s. 402.

4. Ewolucja oferty ubezpieczycieli dla MŚP

Ubezpieczyciele dostrzegli niezagospodarowane pole ubezpieczeniowe, jakim są przedsiębiorstwa MŚP i dostosowują swoją ofertę do specyfiki tej grupy przedsiębiorstw, stworzyli produkty oraz elastyczne pakiety ubezpieczeniowe dopasowane do specyficznych rodzajów ryzyka poszczególnych branż „szyte na miarę”. Pakiety to zwykle wystandaryzowane ubezpieczenia dla firm handlowych, produkcyjnych, usługowych, transportowych. W zależności od specyfiki branży, zapewniają ochronę za z góry określoną cenę, zawierają ubezpieczenia ochrony majątku firmy, ale także dotyczą odpowiedzialności za szkody wyrządzone osobie trzeciej. Ubezpieczenia w pakiecie są zwykle tańsze niż pojedyncze, zapewniają bardziej kompleksową ochronę, dostosowaną do konkretnych zagrożeń danej firmy i oszczędzają także czas przedsiębiorcy.

Charakterystyczna jest duża elastyczność, a przy tym indywidualizacja pakietów, np. dla aptek, piekarni, masarni itp. Dla MŚP ważne jest uproszczenie procedur zawarcia umowy ubezpieczeniowej i zarządzania nią, minimalizowanie formalnych wymogów. Ubezpieczyciel ustala składkę, uwzględniając m.in. rodzaj działalności, stopień ryzyka i wysokość sumy ubezpieczenia. Dla przedsiębiorcy, zwłaszcza firm małych i mikro, istotna jest jakość obsługi posprzedażowej, możliwość kontaktu z ubezpieczycielem w razie wystąpienia szkody i szybka likwidacja szkód. Coraz częściej pakiety dla MŚP są uzupełniane o ubezpieczenia assistance. W ramach ubezpieczeń assistance przedsiębiorcy mogą uzyskać szybką pomoc techniczną fachowców, takich jak: hydraulik, elektryk, ślusarz itp., czy uzyskać specjalistyczną pomoc przy awarii sprzętu komputerowego czy biurowego, niektórzy ubezpieczyciele oferują także pomoc medyczną lub prawną.

Stale rozszerzana jest oferta polis dla MŚP. Wśród produktów ubezpieczeniowych przeznaczonych dla małych i średnich przedsiębiorstw są takie specjalistyczne, jak: ubezpieczenia techniczne, obejmujące m.in. ubezpieczenie sprzętu elektronicznego, danych oraz zewnętrznych nośników danych, ubezpieczenie maszyn i urządzeń od uszkodzeń, w tym również maszyn budowlanych, ubezpieczenia transportowe związane z ochroną mienia w transporcie oraz ubezpieczenie OC przewoźnika i OC spedytora, ubezpieczenia budowlano-montażowe dla firm realizujących inwestycje budowlane.

Przy wyborze ubezpieczyciela przedsiębiorcy kierują się przede wszystkim sprawną likwidacją szkód i doświadczeniem ubezpieczyciela w danej branży, ale także ceną, współpracują najczęściej z jedną firmą ubezpieczeniową, rzadziej z dwoma. W Polsce przedsiębiorstwa małe i średnie korzystają przy zakupie polisy z pośredników, jakimi są agenci ubezpieczeniowi i pracownicy ubezpieczyciela, natomiast tylko 5% umów zawieranych jest z pomocą brokera. Coraz częściej MŚP kupują standardowe polisy direct czy z wykorzystaniem bankowego kanału dystrybucji przy zakupie produktów bankowych jako forma cross-sellingu.

Ubezpieczyciele nie doceniają roli kompetentnego pośrednika ubezpieczeniowego, który na etapie rozmów z klientem-przedsiębiorcą może doradzić przy konstruowaniu oferty i wyborze optymalnego programu ubezpieczeniowego. Zadowolenie z pośrednika ubezpieczeniowego i sprawnej obsługi posprzedażowej przyczynia się do lojalności klienta w następnym cyklu ubezpieczeniowym.

Podsumowanie

Oferta ubezpieczycieli dla MŚP jest elastyczna i dostosowana do poszczególnych rodzajów ryzyka różnorodnych mikro, małych i średnich firm, a specjalne pakiety i moduły skierowane do tej grupy przedsiębiorstw w pełni zaspokajają potrzeby tych firm. Nadal jednak dla wielu, zwłaszcza firm mikro, barierą korzystania z transferu ryzyka na ubezpieczyciela jest cena polisy ubezpieczeniowej, a powodem niedostatecznej ochrony ubezpieczeniowej jest rosnąca, ale nadal relatywnie niska świadomość ubezpieczeniowa.

Korzyści dla MŚP wynikające z ubezpieczeń:

- zawarcie umowy zawsze zmusza obie strony do zainteresowania się prewencją, rozumianą jako dążenie do likwidacji źródeł lub warunków powstania ryzyka, a także identyfikacji poszczególnych rodzajów ryzyka i ich oceny (ubezpieczyciel stawia wymogi co do zabezpieczenia mienia itp.)
- zabezpieczenie przed nieoczekiwaną stratą przy materializacji ryzyka objętego polisą; po uzyskaniu odszkodowania możliwość odbudowy zniszczonego mienia i możliwość kontynuowania działalności gospodarczej,
- zapewnienie większego bezpieczeństwa i stabilności w funkcjonowaniu przedsiębiorstwa; ubezpieczone przedsiębiorstwo zwiększa swoją konkurencyjność wobec innych podmiotów gospodarczych, partnerów biznesowych i kontrahentów,
- możliwość uzyskania porady i pomocy przy niewypłacalności kontrahenta dłużnika przy ubezpieczeniu należności handlowych oraz inne usługi doradcze ze strony ubezpieczyciela.

Ubezpieczenia niosą ze sobą także pewne zagrożenia dla MŚP, w tym¹⁷:

- nieubezpieczalność części ryzyka,
- zapewnienie realności ochrony ubezpieczeniowej oferowanej przez ubezpieczyciela przy danej składce,
- asymetria informacji, słabsza pozycja ubezpieczonego wobec ubezpieczyciela,
- wiarygodność i profesjonalizm pośrednika ubezpieczeniowego współpracującego z ubezpieczycielem,
- przedłużanie się procesu likwidacji szkody może mieć negatywne skutki dla finansów przedsiębiorstwa.

Mimo oznak ożywienia w końcu 2013 r. według raportu Aon Polska¹⁸ w najbliższym okresie w gospodarce polskiej nastąpi wzrost wielu zagrożeń dla przedsiębiorstw, w tym takie jak: wahania kursów walut, rosnąca konkurencja, ryzyko nieotrzymania należności handlowych, a także spodziewać się należy nowych zagrożeń, w tym: zakłóceń w łańcuchu dostaw, przerw w działalności oraz wzrostu roszczeń z tytułu odpowiedzialności cywilnej, dlatego szczególnie ważne dla MŚP jest ubezpieczanie się.

¹⁷ Por. W. Ronka-Chmielowiec, *Wykorzystanie ubezpieczeń do zarządzania ryzykiem w przedsiębiorstwie*, [w:] *Zarządzanie ryzykiem działalności organizacji*, pr. zb. pod red. J. Monkiewicza i L. Gąsiorkiewicza, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 56.

¹⁸ *Zarządzanie ryzykiem i ubezpieczeniami w firmach w Polsce Raport Aon 2013/2014*, <http://www.pid.org.pl/uploads/AON%20Raport%202013-2014.pdf> [dostęp: 09.01.2014].

Bibliografia

- Działalność przedsiębiorstw niefinansowych*, GUS Warszawa 2013.
- Finanse MSP Qualifact-Market Resech and Analysis 2010 i 2011.
- Finanse MSP 2013 – rynek ubezpieczeniowy, Qualifact 2013.
- Mędrzycka A. *Ubezpieczenia dla małych i średnich firm*, „Dziennik Ubezpieczeniowy ” nr 2926, 06.02.2012.
- Mikroprzedsiębiorcy mają się gorzej*, <http://forbes.onet.pl/wysokie-podatki-i-biurokracja-glownymi-bolaczkami-mikrofirm,artykuly,166597,1,1.html> [dostęp: 05.01.2014].
- Monkiewicz J., *Przedsiębiorstwo jako podmiot. Ryzyka – rozwój koncepcji zarządzania ryzykiem*, [w:] *Zarządzanie ryzykiem działalności organizacji*, praca zb. pod red. J. Monkiewicza i L. Gąsiorkiewicza, C.H. Beck Warszawa 2010.
- Ortyński K., *Ubezpieczenie wycofania produktu w działalności zakładu produkcyjnego*, [w:] *Ubezpieczenie w zarządzaniu ryzykiem przedsiębiorstwa*, t. 2: *Zastosowania*, praca zb. pod red. L. Gąsiorkiewicza, J. Monkiewicza, Poltext, Warszawa 2010.
- Przedsiębiorczość w Polsce*, Raport Ministerstwa Gospodarki, Warszawa , wrzesień 2013, www.mg.gov.pl/node/19066 [dostęp: 2012].
- Przywecki M., Słobosz J., Zimko R., *Zarządzanie ryzykiem i ubezpieczeniami w firmach w Polsce*, Raport Aon Polska 2013- 2014, www.pid.org.pl 2012.12.30
- Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w latach 2010 – 2011*, PARP, Warszawa 2012.
- Ronka-Chmielowiec W., *Wykorzystanie ubezpieczeń do zarządzania ryzykiem w przedsiębiorstwie*, [w:] *Zarządzanie ryzykiem działalności organizacji*, pr. zb. pod red J. Monkiewicza i L. Gąsiorkiewicza, C.H. Beck Warszawa 2010.
- Szanse i zagrożenia przedsiębiorstw w 2013 roku – raport PKPP Lewiatan, www.pkpplewiatan.pl [dostęp: 2014.01.09].
- Wendzik S., *Dane nie pokażą wszystkich bankructw*, <http://pulsbiznesu.pb.pl/3436124,99101,dane-nie-pokaza-wszystkich-bankructw> [dostęp: 05.01.2014].
- Wierzbicka E. , Wierzbicki Z., *Ubezpieczenia finansowe* [w:] *Ubezpieczenia non – life* , praca zb. pod red. E. Wierzbickiej, CeDeWu, Warszawa 2010.
- Wieczorek-Kosmala M., *Ochrona ubezpieczeniowa przedsiębiorstwa*, [w:] *Ubezpieczenia w zarządzaniu z ryzykiem przedsiębiorstwa*, przb. pod red. B. Hadyniaka, J. Monkiewicza, t. 1 Poltext, Warszawa 2010.
- Zarządzanie ryzykiem i ubezpieczeniami w firmach w Polsce Raport Aon 2013/2014, <http://www.pid.org.pl/uploads/AON%20Raport%202013-2014.pdf> [dostęp: 9.01. 2014].

THE IMPORTANCE OF INSURANCE FOR THE SMES SECTOR

Summary: Small, medium and micro-sized enterprises constitute the largest group in Poland and have a significant share in the GDP, while the degree of insurance against the risk of this group of companies is insufficient. Risk management through its transfer to the insurer is particularly important for SMEs, which are more than large corporations are exposed to various risks, among others. : from fluctuations in economic conditions, decreases in demand in times of economic slowdown and increased competition.

The risk of doing business involves various areas of either property (material damages involving the sudden and unexpected loss, damage or destruction of property) and civil liability (for management decisions, mismanagement, errors of employees, responsibility for the product). Using of insurance is correlated with the risk assessment, the level of insurance awareness of entrepreneurs and the fi-

nancial situation of the enterprise. Insurance for SMEs enterprises carry certain advantages but also risks and costs.

In recent years, Poland has made the evolution of offers for SMEs from the insurers, among others. the more flexible insurance packages and their adaptation to the specific risks of different groups of small and medium enterprises as well as by the introduction of all-risk insurance and assistance.

Keywords: risk, insurance, small and medium-sized enterprises, insurance coverage, insurance packages

Nota o Autorze:

dr Ewa Wierzbicka – pracownik naukowo-dydaktyczny w Instytucie Finansów Korporacji i Inwestycji, Kolegium Nauk o Przedsiębiorstwie SGH. Absolwentka SGPiS (obecnie SGH). Pracowała m. in. w Instytucie Finansów przy Ministerstwie Finansów, w Wyższej Szkole Ubezpieczeń i Bankowości (obecnie Akademia Finansów). W latach 1996-2006 jako profesor nadzwyczajny tej uczelni i dziekan. Od sześciu lat jest kierownikiem Studiów podyplomowych w SGH pt. Akademia Ubezpieczeń – Ubezpieczenia gospodarcze dla przedsiębiorstw. Od wielu lat jest arbitrem Sądu Polubownego przy Rzeczniku Ubezpieczonych. Ma w swoim dorobku ponad 100 publikacji. Główną tematyką zainteresowań autorki są ubezpieczenia, w tym ubezpieczenia jako forma transferu ryzyka podmiotów gospodarczych, współpraca banków i ubezpieczycieli – bancassurance, a także finanse publiczne.

Information about the author:

Ewa Wierzbicka PhD, Lecturer at the Institute of Corporation Finance and Investment, College of Business, Warsaw School of Economics. Graduate of the Warsaw School of Economics. Worked among others: Institute of Finance in the Ministry of Finance, University of Insurance and Banking (now the Academy of Finance) In the years 1996 to 2006 as an associate professor and dean of the college. For six years is the Head of Postgraduate Studies (in Warsaw School of Economics - SGH) – Academy of Insurance - Business insurance for enterprises. For many years, the arbitrator in the Court of Arbitration at the Insurance Ombudsman. She has over 100 scientific publications. The main topics of interest are: firstly - insurance, including insurance as a form of risk transfer and bancassurance, and secondly - public finance.

Contact:

dr Ewa Wierzbicka
Szkoła Główna Handlowa
Instytut Finansów Korporacji i Inwestycji,
ul. Madalińskiego 6/8,
02-513 Warszawa
Email: ewierz1@sgh.waw.pl